

Daniel MOTOI

Daniel MOTOI

**PROFESORI ȘI ELEVI
ÎN SOCIETATEA CRAIOVEANĂ
ÎN PERIOADA 1864-1928**

**Editura Universitaria
Craiova, 2017**

**Presa Universitară Clujeană
Cluj-Napoca, 2017**

Referenți științifici:

Prof.univ.dr. Sorin Liviu Damean
Conf.univ.dr. Marusia Cîrstea

Copyright © 2017 Universitaria
Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MOTOI, DANIEL

Profesori și elevi în societatea craioveană în perioada 1864-1928 / Daniel Motoi. -
Craiova : Universitaria ; Cluj-Napoca : Presa Universitară Clujeană, 2017

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1227-3

ISBN 978-606-37-0159-7

Imaginea pentru coperta 1 este luată de la adresa de internet <https://cutia-cuvechituri.wordpress.com/2012/05/25/1893-craiova-nicolae-titulescu-la-11-ani/> iar imaginea pentru coperta 4 din cartea Smarandei P. Celarianu, *Monografia Școlii Secundare de Fete internat gradul al 2-lea "Elena Cuza" Craiova*, Tipografia "Fulgerul", Craiova, p. 59.

INTRODUCERE

Profesorul și elevul, receptați în calitatea lor de actori ai unui sistem instituționalizat, sunt prezențe atât de familiare în viața noastră de astăzi, încât pentru un ignorant al trecutului (un trecut, de altfel, nu atât de îndepărtat) par componente ale societății existente aici dintotdeauna. În realitate, pentru spațiul românesc extracarpatic este foarte greu să vorbim despre un astfel de fenomen înainte de adoptarea legii instrucțiunii publice din 1864, care, introducând obligativitatea învățământului primar și extinzând sistemul învățământului secundar și superior, a făcut din elev și profesor existențe obligatorii ale societății românești. A nu se înțelege de aici că învățământul românesc, și odată cu el actorii care-i dau viață – profesorii și elevii – nu existau înainte de această dată, ci doar faptul că doar după acest moment se poate vorbi de o prezență a lor *constantă și familiară* în conștiința publică.

În ceea ce privește percepția contemporană a românilor despre profesorii și elevii din sistemul de învățământ românesc, poate fi considerat reprezentativ sondajul realizat de IRES și publicat la 13 septembrie 2010 care scotea în evidență faptul că mai mult de 60% dintre români aveau, în general, o părere proastă și foarte proastă despre învățământul de la noi din țară. Referitor la profesori, 51% dintre persoanele intervievate considerau că aceștia erau slab pregătiți iar 74% apreciau că exigența acestora ar fi scăzută. De asemenea, o majoritate impresionantă (și îngrijorătoare, în același timp!), de 80%, aprecia că aceștia erau prost plătiți. Nu fără relevanță sunt, în același timp, și informațiile referitoare la disciplina elevilor (97% dintre români ar fi dorit, conform sondajului, creșterea disciplinei) și la calitatea învățământului din trecutul recent (sistemul de învățământ din deceniile anterioare fiind considerat mult superior celui din momentul aplicării sondajului respectiv)¹. Interesant, din perspectiva tematicii acestei lucrări, este faptul că multe dintre tarele învățământului românesc contemporan (decăderea alarmantă a disciplinei elevilor, legislație ineficientă, salarii mici, desconsiderarea profesorilor de clasa politică, dorința de a copia modele străine, considerate a fi mai performante etc.) se regăsesc, cu anumite diferențe de nuanță, în percepția comună asupra învățământului românesc din urmă cu un secol sau un secol și jumătate.

Având în vedere metamorfoza produsă în receptarea binomului profesor-elev în ultimul deceniu (cu precădere, în sens negativ),

---

¹ Informațiile complete pot fi accesate la adresa <http://www.ires.com.ro/articol/101/perceptia-publica-a-coli-romane%C8%99ti>.

cercetarea de față se dorește o „întoarcere la origini”, la momentul în care figura elevului și cea a profesorului abia începeau să se impună în imaginarul colectiv al urbei.

Acest demers își propune, prin urmare, să reconstituie gradul și modul în care imaginea celor două componente esențiale ale procesului de învățământ, profesorul și elevul, s-a impus în societatea craioveană la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, urmărind contextul nașterii anumitor componente (portret moral, imagine, ierarhii, portret ideal, condiții reale), sesizarea condițiilor care au generat anumite schimbări în ceea ce privește receptarea acestora precum și evoluția lor pe parcursul perioadei amintite. Nu în ultimul rând, s-a ținut cont de influența ideologiei oficiale (în condițiile în care organizarea învățământului se făcea mai ales pe cale politică) precum și de influența curenților științifice sau a religiei.

Sub un astfel de format, acest subiect nu a fost abordat în istoriografia românească, majoritatea scrierilor despre învățământul craiovean sau românesc fiind centrate fie, precum cele cu tematică generală, pe evoluția legislației românești în domeniu și a concepției pedagogice românești sau universale, pe descrierea unor sectoare distincte ale învățământului românesc (precum istoria învățământului primar, a învățământului religios, militar, artistic etc.) sau, pur și simplu, construite în jurul ideii de istorie a învățământului românesc, în ansamblul său, fie, dacă luăm în considerare scrierile cu tematică specială, orientate spre cercetarea exhaustivă a unei singure instituții școlare, de-a lungul întregii sale evoluții și în toată complexitatea mecanismelor sale de funcționare. Și într-un caz și în celălalt imaginea profesorilor și a elevilor este așezată, de cele mai multe ori, în plan secund, împinsă în fundal de principii considerate mult mai importante precum evoluția legislației, istoricul clădirii, numărul populației școlare, concepțiile politice generale etc.

Din acest punct de vedere, cel mai aproape de intențiile acestui demers se situează unele dintre monografiile închinat instituțiilor școlare craiovene, care au rezervat unul sau mai multe capitole pentru prezentarea unor informații legate strict de activitatea profesorilor sau a elevilor (cum ar fi, spre exemplu, activitățile extrașcolare sau participarea la marile evenimente în care a fost implicat statul român). Evident, nici în acest caz nu poate fi vorba de intenția de creionare a unei imagini complete a dascălului sau a elevului, așezate în contextul istoric în care aceasta s-a format, ci doar de subordonarea informațiilor prezentate unei teme complet diferite, informațiile în cauză având doar rolul de detaliu, mai mult sau mai puțin important, într-un tablou mai mare.

Factorul de noutate din lucrare se dorește a fi – în afară de informațiile inedite, culese din arhive, sau de cele repuse în circulație, din

articole sau cărți care, din cauza vechimii, a numărului mic de exemplare care s-au păstrat sau a aridității specifice stilului științific, au fost lecturate doar de un număr foarte mic de cercetători dedicați domeniului – folosirea unei metodologii eficiente, bazate pe un proces de selectare, simplificare și organizare atentă a informațiilor, precum și pe interpretarea critică a acestora. Ca metode, am folosit, în funcție de situație, metoda inductivă (deosebit de eficientă în ceea ce privește folosirea surselor primare de informație, edite sau inedite), metoda analogică (cu ajutorul căreia au fost surprinse cu mai mare acuratețe permanențele și devenirile portretului real al profesorului și al elevului sau percepția societății craiovene asupra acestor realități) și metoda deductivă, de care se leagă, în primul rând, construirea osaturii logice a discursului istoric.

În vederea aprofundării cercetării științifice am căutat, în primul rând, să valorific informațiile surselor inedite, identificate la SJAN Dolj. Am apreciat, astfel, valoarea reală a fondului *Inspectoratul Școlar Craiova*, unde am avut avantajul de a găsi unele informații deja sintetizate (precum numeroasele date statistice cerute de Minister, spre exemplu) sau grupate pe domenii de interes (datorită faptului că anumite informații generale erau cerute de inspectorat tuturor școlilor în aceeași perioadă, ceea ce făcea ca acestea să sosească la secretariat în același timp și să fie îndosariate împreună). În aceste dosare am găsit, de asemenea, detalii legate de măsurile disciplinare cerute sau luate împotriva profesorilor sau elevilor contravenienți, participarea, în calitate de prezenți sau viitori cetățeni, la unele activități festive ale urbei sau diversele dispoziții venite de la București, esențiale pentru creionarea amănunțită a portretului oficial al profesorului sau elevului.

Pentru reconstituirea statutului elevelor am apelat la informațiile fondurilor instituțiilor școlare destinate fetelor, precum *Liceul de fete „Ecatarina Urziceanu”*, *Liceul Externat de Fete „Regina Elisabeta”*, *Liceul Ortodox de fete Craiova*, *Școala catolică „Sf. Anton” Craiova*, *Școala primară de fete Nr. 1 „Regina Elisabeta” Craiova* sau *Școala primară de fete „Ștefan Româneanu”*. Selecționarea informațiilor și, ulterior, interpretarea acestora și integrarea în contextul general al temei s-au realizat urmărindu-se evidențierea elementelor comune cu cele care constituiau imaginea elevilor-băieți și mai ales a celor care dădeau specificitate, în epocă, învățământului destinat fetelor și, implicit, statutului elevelor.

Studierea atentă a celorlalte fonduri arhivistice a fost subordonată intenției de a adăuga amănunte inedite unor categorii distincte de elevi precum elevul străin (*Școala catolică „Sf. Anton” Craiova*), elevul destinat carierei militare (*Liceul Militar „D. A. Sturdza”*) sau elevul unei școli particulare (*Liceul „Arnold” Craiova*).

În sfârșit, o culegere foarte bogată în informații (multe dintre ele edite) mai puțin cunoscute sau mai greu accesibile s-a dovedit a fi *Colecția studii, articole, monografii*, depozitară a muncii de cercetare a unor craioveni pasionați de istorie locală, care au adunat materiale despre istoria unor instituții de cultură din oraș, viața marilor personalități ale urbei, istoria orașului Craiova, viața culturală a orașului etc.

Sursele primare edite, prin diversitatea temelor abordate, au oferit avantajul de a privi anumite teme din unghiuri diferite. Esențiale în cadrul acestei cercetări au fost, fără îndoială, legile și colecțiile de legi elaborate de Ministerul Instrucțiunii Publice, dintre care țin să menționez masiva *Colecțiune a legilor, regulamentelor, programelor și diferitelor decisiuni și dispozițiuni generale ale acestui departament de la 1864-1901* editată la București, în primul an al secolului XX, de C. Lascăr și I. Bibiri, care a adunat toate documentele editate de Ministerul Instrucțiunii Publice timp de aproape patru decenii de funcționare. Efortul de elaborare a multor subcapitole ale prezentei lucrări a început cu o lectură minuțioasă a acestei lucrări.

Colecțiile generale de documente referitoare la istoria modernă a României², au ajutat la încadrarea temei într-un context mai larg și mai complex, prin multitudinea de informații oferite spre valorificare cercetătorilor. În aceeași direcție, dar cu un orizont mult mai restrâns, au acționat dările de seamă anuale editate de conducătorii Primăriei Craiova și Prefecturii Județului Dolj, în care erau incluse întotdeauna referințe la situația învățământului din oraș. Aceste înștiințări cuprindeau informații generale referitoare la școlile primare, cărora aveau obligația să le asigure, direct sau indirect, întreținerea și unele informații detaliate despre funcționarea instituțiilor școlare aflate sub directa lor coordonare, precum Școlile Trișcu și Popovici, subordonate Primăriei Craiova, respectiv Școala Normală de băieți (doar pentru o perioadă) și Școala de Arte și Meserii „Principele Ferdinand”, subvenționate de Prefectură. Aceste informații, care se referă la aspectul practic, faptic al evenimentelor, sunt completate de discursurile și dările de seamă către alegători publicate de politicienii locali, care dezvăluie mai ales schema ideatică, de planificare care se ghicește în spatele acestor acțiuni.

Deosebit de util pentru demersul meu actual a fost obiceiul dezvoltat de multe școli de grad mediu din Craiova³ de a edita la sfârșitul anului școlar

---

² *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. I-IX, București, Ed. Academiei Republicii Populare Române, 1952-1955; Iulian Oncescu, Ion Stanciu, Emanuel Ploeanu, *Texte și documente privind istoria modernă a României*, vol. 2, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009.

³ La început a fost doar Liceul „Carol I” dar, din fericire, acest exemplu a fost copiat repede și de celelalte școli: Școala Normală de băieți, Gimnaziul Real de băieți „Frații Buzești”,

anuale în care erau publicate date complete legate de componența corpului profesoral, efectivele de elevi pe clase (cu menționarea distinctă a situației fiecărui elev în parte: medie, locul ocupat în ierarhia clasei, corigențe, repetenție, sancțiuni etc.). Cu timpul, anualele au început să primească o formă mult mai extinsă, prin includerea de informații privind principalele evenimente care avuseseră loc în școală pe parcursul anului, descrierea școlii sau chiar, în câteva cazuri, o încercare de istorie a instituției de învățământ.

Permanent nemulțumiți de statutul pe care li-l rezervaseră oficialitățile locale sau cele de la București, dascălii craioveni au luptat continuu să schimbe această situație, înființând diverse asociații, precum *Societatea Cooperativă „Lumina” a Membrilor Corpului Didactic din Dolj*, *Societatea Craioveană pentru Învățământul și Cultura Poporului*, *Societatea „Ospătăria Școlară” din Craiova*, *Uniunea Corpului Didactic de Toate Gradele din Județul Dol-Jiu*, *Asociația învățătoarească „Doljiul”*, *Cercul Muzical-Coregrafic „Hora”* etc. Statutele și procesele-verbale elaborate de aceste asociații stochează informații care vorbesc nu doar despre intenția dascălilor de a lupta pentru drepturile lor și despre mijloacele pe care aveau de gând să le folosească în această luptă, cât, mai ales, despre ierarhii interne corpului profesoral, diferențe de statut, frustrări și succese.

Aria delimitată de aceste informații a fost completată și îmbogățită de numeroasele articole publicate de membrii corpului didactic craiovean în revistele dedicate activității didactice (*Convorbiri didactice*, *Curierul instrucțiunii*, *Gazeta învățătorului*, *Școala poporană a Olteniei*, *Vocea Română* etc.) în care au publicat frecvent profesori și învățători din Craiova precum C. D. Fortunescu, Sm. Brădișteanu, I. Martin, S. Spulbereanu, M. Vârtosu, M. Strajan, V. Mihăilescu etc., și în care erau dezbătute pe larg cele mai arzătoare probleme ale sistemului de învățământ ale momentului (disciplina în școli, model de proiectare a lecțiilor, salarizarea cadrelor didactice, reforma învățământului, influența nefastă a politicului în școli, rolul factorilor de supraveghere și control, educația morală a elevilor, predarea lucrului de mână în școli, pregătirea militară a elevilor etc.).

De altfel, articole dedicate evenimentelor școlare au fost publicate, mai mult sau mai puțin ocazional, și de numeroasele ziare și reviste nedidactice care au apărut în Craiova în perioada analizată, editarea acestora purtând, de cele mai multe ori, marca evenimentului care depășea sfera de interes a corpului profesoral și se adresa, într-o anumită măsură, întregii

---

Școala profesională de fete „Madona Dudu”, Seminarul Teologic „Sf. Grigore Decapolitul” etc. La un moment dat, chiar și o instituție privată de învățământ, Institutul de băieți „N. Mallian”, ajunsese să scoată un buletin lunar în care prezenta evenimentele deosebite întâmplate în perioada respectivă: taxe, disciplină, elevi frunțași la învățatură.

urbe. Evident, au fost încorporate în tabloul bibliografic al acestei lucrări și articolele care au apărut după 1928, în special în volume omagiale, editate cu ocazia împlinirii unui număr rotund de ani de la fondarea unor instituții locale, sau în reviste dedicate cu precădere actului de cultură, dacă nu direct interesului intelectual pentru studierea trecutului, cum este cazul, spre exemplu, al prestigioaselor reviste craiovene *Arhivele Olteniei* și *Mitropolia Olteniei*. Cărțile omagiale reprezintă, prin articolele rezervate memorării anilor de școală de către foștii elevi sau profesori invitați să scrie în volum, și o excelentă sursă de informații direct de la sursă despre ceea ce credeau și simțeau profesorii sau elevii în acea perioadă.

Pentru încadrarea în epocă a temei am folosit lucrările generale, dedicate epocii moderne sau istoriei românilor, în ansamblu⁴. Contextualizarea temei a presupus, de asemenea, și evidențierea rolului instituțiilor statutului și al doctrinelor pedagogice⁵ în evoluția imaginii profesorului și a elevului craiovean⁶.

În ceea ce privește procesul de reconstituire a informațiilor de amănunt despre elevii și profesorii craioveni, accentul s-a mutat pe lucrările speciale, care prezintă avantajul de a fi trecut deja printr-o analiză unele surse, ceea ce face ca însemnătatea lor în acest demers să fie egală cu cea a surselor edite și inedite.

---

⁴ Dintre acestea, cele mai reprezentative sunt: M. Bărbulescu, D. Deletant, K. Hitchins, ș.a., *Istoria României*, Ed. Corint, București, 2002; Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Universul Enciclopedic, București, 1999; Gheorghe Platon, *Istoria modernă a României*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1985; Iulian Oncescu, Ion Stanciu, *Introducere în istoria modernă a Românilor (1821-1918)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009; Ion Bulei, *Românii în secolele XIX-XX. Europeanizarea*, Ed. Litera Internațional, București, 2011.

⁵ Gh. Pârnuță, *Istoria învățământului și gândirea pedagogică din Țara Românească (sec. XVII-XIX)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971; Ion Albușescu, *Doctrină pedagogică*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 2007; Ștefan Bărsănescu, *Istoria pedagogiei*, București, Editura Cultura Românească, 1941; Constantin Cucoș, *Istoria pedagogiei: idei și doctrine pedagogice fundamentale*, Ed. Polirom, Iași, 2001; *Din istoria pedagogiei românești*, vol. II, culegere de studii, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1966; Titu Georgescu, Emil Băldescu, *Cititori de școală românească. Secolul al XIX-lea*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1971

⁶ Luchian Deaconu, *Craiova: 1898-1916. Saltul la urbanismul modern. Nicolae P. Romanescu*, Craiova, Editura Sitech, 2001; Alin Ciupală, *Istoria modernă a românilor: organizarea statului și a instituțiilor moderne*, Ed. Tritonic, București, 2009; Cristina Gușin, *Istoria modernă a românilor: cultură și modernizare*, București, Editura Tritonic, 2009; Paul Emanoil Barbu, Dinică Ciobotea, Ion Zarzără, *Istoria Camerei de Comerț și Industrie „Oltenia”*, Craiova, Editura Camerei de Comerț și Industrie „Oltenia”, 2000; Sorin Liviu Damean (coord.), Dan Claudiu Dănișor, Mihai Ghițulescu, Alexandru Oșca, *Evoluția instituțiilor politice ale statului român din 1859 până astăzi*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2014.